

פרק שביעי

א הוֹאִיל וְרִשּׁוֹת כָּל אָדָם תּוֹנָה לוֹ, כִּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (לעיל ה,א) – יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלִנְעוֹר כְּפִי מַחֲטָאֵיו, כְּדִי שְׂמִימוֹת וְהוּא בַעַל תְּשׁוּבָה, כְּדִי שִׁיזְכָּה לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב לַעֲוֹלָם יִרְאֶה אָדָם אֶת עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ הוּא נוֹטֶה לְמוֹת, וְשָׂמָּה יָמוּת בְּשַׁעֲתוֹ, וְנִמְצָא עוֹמֵד בַּחֲטָאֵיו. לְפִיכָךְ יוֹשֵׁב מַחֲטָאֵיו מִיָּד, וְלֹא יֹאמֶר: כִּשְׂאֻזְקִין אֲשׁוּב, שָׂמָּה יָמוּת קֹדֶם שִׁיזְקִין. הוּא שְׁשַׁלְמָה אוֹמֵר בַּחֲכָמָתוֹ: "בְּכָל עֵת יִהְיֶה בְּגִדְךָ לְבָנִים" (קהלת ט,ח).

ג וְאַל תֹּאמַר שְׂאִין הַתְּשׁוּבָה אֲלֵא מַעֲבֵרוֹת שֵׁישׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה, כְּגוֹר זִנוֹת וְגִזְל וְגִנְבָה; כִּשֵּׁם שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לְשׁוּב מֵאלוֹ, כִּךָּ הוּא צָרִיךְ לַחֲפֹשׂ בַּדַּעֲוֹת רַעוֹת שֵׁישׁ לוֹ וּלְשׁוּב מֵהֶן: מִן הַכַּעַס, וּמִן הָאִיִּבָה, וּמִן הַקִּנְיָנָה, וּמִן הַתַּחֲרֹתוֹת, וּמִן הַהֶתֵּל, וּמִרְדִּיפַת הַמָּמוֹן וְהַכְּבוֹד, וּמִרְדִּיפַת הַמַּאֲכָלוֹת וְכִיּוּצָא בָּהֶן – מִן הַכָּל צָרִיךְ לְחַזֵּר בְּתִשְׁוּבָה. וְאִלּוֹ הַעֲוֹנוֹת קָשִׁין מֵאוֹתָן שֵׁישׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה; שְׂבוּזָן שְׂאָדָם נִשְׁקַע בְּאִלוֹ – קָשָׁה הוּא לְפָרֵשׁ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרֹכוֹ וְאִישׁ אֶזְנֵן מַחֲשַׁבְתּוֹ" (ישעיה טו,ה).

ד אַל יִדְמֶה בַעַל תְּשׁוּבָה שֶׁהוּא מֵרַחֵק מִמַּעֲלַת הַצְּדִיקִים מִפְּנֵי הַעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאוֹת שֶׁעָשָׂה. אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֲלֵא אֲהוּב וְנִחְמָד הוּא לְפָנֵי הַבּוֹרָא, וְכְּאִלוֹ לֹא חָטָא מַעֲוֹלָם. וְלֹא עוֹר אֲלֵא שִׁשְׁכְּרוּ הַרְבֵּה, שֶׁהָרִי טַעַם טַעַם הַחֲטָא וּפְרַשׁ מִמֶּנּוּ וְכִבֵּשׁ יָצָרוֹ. אֲמָרוּ חֲכָמִים: מָקוֹם שֶׁבִּעֲלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִין בּוֹ – אֵין צְדִיקִים גְּמוּרִין יוֹלִיץ לַעֲמֹד בּוֹ; כְּלוּמָר: מַעֲלָתָן גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת אִלוֹ שֶׁלֹּא חָטָאוּ מַעֲוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כּוֹבְשִׁין יָצָרוֹ יִתָּר מֵהֶן.

ה כָּל הַנִּבְיָאִים כָּלָן צִוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה, וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲלֵא בְּתִשְׁוּבָה. וְכִכֵּר הַבְּטִיחָה תּוֹרָה שְׁסוּף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוּף גְּלוּתוֹ, וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין, שְׁנֹאמַר: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים... וְשָׁבַת עַד יִי אֱלֹהֶיךָ... וְשָׁב יִי אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבִיתְךָ וְרַחֲמֶךָ, וְשָׁב וְקִבְּצָךְ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיָּךְ יִי אֱלֹהֶיךָ שְׁמֶךָ" (דברים ל,א).

ו1 גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁמְקַרְבֶּת אֶת הָאָדָם לְשִׁכְיָנָה, שְׁנֹאמַר: "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִי אֱלֹהֶיךָ" (הושע יד,ב), וְנֹאמַר: "אִם תָּשׁוּב עַדִּי נָאִם יִי" (יואל ב,כ; וְשֵׁם: נָאִם יִי שְׁבוּ עֲדִי), וְנֹאמַר: "אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נָאִם יִי אֱלִי תְשׁוּבָה" (ירמיה ד,א), כְּלוּמָר: אִם תִּחְזֹר בְּתִשְׁוּבָה – בִּי תִדְבֹּק.

ז2 הַתְּשׁוּבָה מְקַרְבֶּת אֶת הַרְחֻקִּים: אֲמַשׁ הָיָה זֶה שְׁנוֹי לְפָנֵי הַמָּקוֹם, מִשְׁקָץ וּמֵרַחֵק וְתוֹעֵבָה, וְהַיּוֹם הוּא אֲהוּב וְנִחְמָד, קָרוֹב וְיָדִיד. וְכֵן אֲתָה מֵצָא שֶׁכָּלִשׁוֹן שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵרַחֵק אֶת הַחֲטָאִים – בִּה מְקָרֵב אֶת הַנְּשִׁיכִים, בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים, שְׁנֹאמַר: "וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם, יֹאמְרוּ לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי" (הושע ב,א), וְנֹאמַר בִּיקְנִיָּה בְּרַשְׁעוֹתָיו: "כִּתְּבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי, גִּבֹּר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו" (ירמיה כב,ל), "אִם יִהְיֶה כְּנִיָּהוּ בֶן יְהוֹזָקִים מִלֶּךְ יִהְיֶה חֲתָנָם עַל יַד יָמִינוֹ" (שם כב,כד). וְכֵינֵן שֶׁשָׁב בְּגִלוּתוֹ, נֹאמַר בְּזַרְכָּבֵל בְּנוֹ: "בַּיּוֹם הַהוּא נָאִם יִי צָבָאוֹת, אֶקְחָךְ זֶרְכָּבֵל בֶּן שְׂאֻלְתִּיאֵל עַבְדִּי נָאִם יִי, וְשִׁמְתִּיךָ כַּחַתָּנִי" (חגי ב,כג).

ז1 כִּמְהָ מַעֲלָה מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה: אֲמַשׁ הָיָה זֶה מְבַדֵּל מִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנֹאמַר: "עוֹלָתִיכֶם הֵיטֵב מִבְּלוֹלִים בִּינְכֶם לְכֵן אֱלֹהֵיכֶם" (ישעיה נב,ט); צוּעֵק וְאֵינוֹ נִעָנֶה, שְׁנֹאמַר: "גַּם כִּי תִרְבוּ תַפְלָה אֲיַנְנִי שִׁמְעִי" (שם א,טו); וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וְטוֹרִפִּין אוֹתָן בְּפָנָיו, שְׁנֹאמַר: "מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רָמַס חֲצִירִי" (שם א,יב), "מִי גַם בָּכֶם וַיִּסְגֹּר דְּלָתֶיךָ" (מלאכי א,א), "עֲלוּתִיכֶם סָפוּ עַל זִבְחִיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר" (ירמיה ז,כא).

ז2 וְהַיּוֹם הוּא מְדַבֵּק בְּשִׁכְיָנָה, שְׁנֹאמַר: "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּי אֱלֹהֵיכֶם" (דברים ד,ד); צוּעֵק וְנִעָנֶה מִיָּד, שְׁנֹאמַר: "וְהָיָה טָרַם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה" (ישעיה סה,כד); וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וּמְקַבְּלִין אוֹתָן בְּנִחָת וְשִׁמְחָה, שְׁנֹאמַר: "כִּי כִכֵּר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשִׂיָּךְ" (קהלת ט,ט). וְלֹא עוֹר, אֲלֵא שְׂמַתָּאִים לָהֶם, שְׁנֹאמַר: "וְיַעֲרֹבָה לִי מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בְּיָמֵי עוֹלָם וְכָשָׁנִים קִרְמִינִית" (מלאכי ג,ד).

ח1 בְּעֲלֵי תְשׁוּבָה – דָּרְכָם לִהְיוֹת שְׁפִלִים וְעָנִוִים בְּיוֹתֵר: אִם חָרְפוּ אוֹתָן הַכְּסִילִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָאשׁוֹנִים, וְאֲמָרוּ לָהֶם 'אֲמַשׁ הָיִיתָ עוֹשֶׂה כִּךָּ וְכָךְ', וְ'אֲמַשׁ הָיִיתָ אוֹמֵר כִּךָּ וְכָךְ' – אֵל יִרְגִּישׁוּ לָהֶן, אֲלֵא שׁוֹמְעִין וְשׁוֹמְחִים, וְיִוְדַעִים שֶׁזֶה זְכוּת לָהֶם, וְשֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵם בּוֹשִׁים מַמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁעָבְרוּ וְנִכְלָמִים מֵהֶן – זְכוּתָם מֵרַבָּה, וּמַעֲלָתָם מִתְּגַדֵּלֶת.

ח2 וְחָטָא גְּדוֹל הוּא לוֹמַר לְבַעַל תְּשׁוּבָה 'זָכַר מַעֲשִׂיָּךְ הָרָאשׁוֹנִים', אוֹ לְהַזְכִּירָן לְפָנָיו כְּדִי לְכַשְׁוֹ, אוֹ לְהַזְכִּיר דְּבָרִים וְעָנִוִים הַדּוֹמִין לָהֶם כְּדִי לְהַזְכִּירוֹ מֵהָ עֲשֶׂה – הַכָּל אֲסוּר, וּמִזְהָר עָלָיו בְּכָלִל הַנִּיחַת דְּבָרִים שֶׁהוֹחִירָה עָלֶיהָ תּוֹרָה, שְׁנֹאמַר: "וְלֹא תוֹנֶה אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ" (ויקרא כה,יז).

פרק שמיני

א1 הַטּוֹבָה הַצְּפוּנָה לַצְּדִיקִים הִיא חַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵן הַחַיִּים שְׂאִין עִמָּהֶן מוֹת, וְהַטּוֹבָה שְׂאִין עִמָּהָ רַעְיָה. הִיא שְׁתּוּבָה בַּתּוֹרָה: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים" (דברים כב,י); מִפְּנֵי הַשְּׂמִיעָה לְמָדוֹ: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ" לַעֲוֹלָם שְׁכָלוֹ טוֹב, "וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים" לַעֲוֹלָם שְׁכָלוֹ אֲרָךְ, וְזֶה הוּא הָעוֹלָם הַבָּא.

א2 שֶׁכֵּר הַצְּדִיקִים הוּא שִׁיזְכוּ לִנְעַם זֶה וְיִהְיֶה בְּטוֹבָה זֹה, וּפְרָעוֹן הָרַשָּׁעִים הוּא שֶׁלֹּא יִזְכֶּה לַחַיִּים אֵלוֹ, אֲלֵא יִכְתְּרוּ וְיָמוּתוּ. וְכָל מִי שְׂאִינוֹ זֹכֶה לַחַיִּים אֵלוֹ, הוּא הַמֵּת שְׂאִינוֹ הָיָה לַעֲוֹלָם, אֲלֵא נִכְרַת בְּרַשְׁעוֹ וְאוֹבַד בְּכַהֲמָה. וְזֶה הוּא הַכֶּרֶת הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה, שְׁנֹאמַר: "הַכֶּרֶת תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא" (במדבר יט,טו); מִפְּנֵי הַשְּׂמִיעָה לְמָדוֹ: "הַכֶּרֶת" בַּעֲוֹלָם הַזֶּה, "תִּכְרַת" לַעֲוֹלָם הַבָּא. כְּלוּמָר שֶׁאוֹתָהּ הַנֶּפֶשׁ שֶׁפָּרַשָׁה מִן הַגּוּף בַּעֲוֹלָם הַזֶּה אֵינָה זֹכֶה לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֲלֵא גַם מִן הָעוֹלָם הַבָּא נִכְרַתָּה.

ב1 הָעוֹלָם הַבָּא – אֵין בּוֹ גּוּף וְגוּיָה, אֲלֵא נַפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים בְּלִבָּד בְּלֹא גּוּף, כְּמִלְכָּא הַשְּׁרֵת. הוֹאִיל וְאֵין בּוֹ גּוּיָת – אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא דָבָר מִכָּל הַדְּבָרִים שְׂגוּפוֹת בְּנֵי הָאָדָם צָרִיכִין לָהֶן בַּעֲוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא יֵאָרֵעַ בּוֹ דָּבָר מִכָּל הַדְּבָרִים שְׂמֵאֲרַעִין לַגּוּפוֹת בַּעֲוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן יִשְׁכִּיבָה וְעַמִּידָה וְשִׁנְיָה וּמִיתָה וְעַצֵּב וּשְׁחִיק וְכִיּוּצָא בָּהֶן. כִּךָּ אֲמָרוּ חֲכָמִים הָרָאשׁוֹנִים: הָעוֹלָם הַבָּא – אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִּיָּה וְלֹא תַשְׁמִישׁ, אֲלֵא צְדִיקִים יוֹשְׁבִין וְעִטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן וְנִהְיִין מִזִּי הַשְּׁכִינָה.

ב2 הָרִי נִתְּבָרֵר לָךְ שְׂאִין שֵׁם גּוּף, לְפִי שְׂאִין שֵׁם אֲכִילָה וְשְׁתִּיָּה. וְזֶה שְׂאֲמָרוּ 'צְדִיקִים יוֹשְׁבִין' – עַל דֶּרֶךְ הַחִידָה, כְּלוּמָר: נַפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים מִצּוּיִן שֵׁם בְּלֹא עֵמָל וְלֹא יָגַע. וְכֵן זֶה שְׂאֲמָרוּ 'עִטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן', כְּלוּמָר: דַּעַה שִׁידְעוּ, שֶׁבְּגִלְלָה זָכוּ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, מִצּוּיָה עִמָּהֶן, וְהִיא הַעֲטָרָה שֶׁלָּהֶן, כְּעִנְיֵן שְׂאֲמָר שְׁלָמָה: "בְּעֲטָרָה שֶׁעֲטָרָה לוֹ אָמַר" (שיר השירים א,ג). וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשִׁם" (ישעיה לה,י; נא,יא), וְאֵין הַשְּׂמִיחָה גּוּף כְּדִי שֶׁתְּנוּחַ עַל הָרֹאשׁ. כִּךָּ 'עֲטָרָה' שְׂאֲמָרוּ חֲכָמִים כָּאֵן – הִיא הַדַּעַה.

ב3 וּמַהוּ זֶה שְׂאֲמָרוּ 'וְנִהְיִין מִזִּי הַשְּׁכִינָה'? שִׁידְעִין וּמַשְׁיִגִין מֵאֻמַּתֵּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵהָ שְׂאִינָן יוֹדְעִין וְהֵן בַּגּוּף הַאֲפֵל הַשְּׁפֵל.

ג1 כָּל 'נֶפֶשׁ' הָאֻמָּרָה בְּעִנְיָן זֶה – אֵינָה הַנֶּפֶשׁה שֶׁהִיא צָרִיכָה לַגּוּף, אֲלֵא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא הַדַּעַה שֶׁהַשִּׁיגָה הַבּוֹרָא כְּפִי כִחָה, וְהַשִּׁיגָה הַדַּעֲוֹת הַנִּפְרָדוֹת וְשֶׁאֵר הַמַּעֲשִׂים. וְהִיא הַ'צוּרָה' שֶׁבִּאֲרָנוּ עֲנִיָּה בְּפָרָק רַבִּיעִי מִהַלְכוּת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה (הַלְכוּת ח ט) – הִיא הַנִּקְרָאֶת 'נֶפֶשׁ' בְּעִנְיָן זֶה.

ג2 חַיִּים אֵלוֹ, לְפִי שְׂאִין עִמָּהֶן מוֹת, שְׂאִין הַמוֹת אֲלֵא מִמֵּאֲרַעוֹת הַגּוּף, וְאֵין שֵׁם גּוּף, נִקְרָאוּ 'צְרוּר הַחַיִּים', שְׁנֹאמַר: "וְהָיִיתָ נֶפֶשׁ אֲדָנִי צְרוּרָה בְּצְרוּר הַחַיִּים" (שמואל א כה,ט). וְזֶה הוּא הַשְּׁכָר שְׂאִין שֶׁכֵּר לַמַּעֲלָה מִמֶּנּוּ, וְהַטּוֹבָה שְׂאִין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה, וְהִיא שֶׁהִתְאָוּוּ לָהּ כָּל הַנִּבְיָאִים. ד וְכִמְהָ שְׂמִימָת קָרָאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מִשָּׁל: 'הָרִי יִי' (תהילים כד,א), וְ'מָקוֹם קָדְשׁוֹ' (שם), וְ'דֶרֶךְ הַקָּדְשׁ' (ישעיה לה,ח), וְ'חֲצִצְרוֹת יִי' (תהילים פד,א), וְ'אֶהֱלִי יִי' (שם טו,א), וְ'נִעַם יִי' (שם כד,ד), וְ'הִיכַל יִי' (שם) וְ'בֵית יִי' (שם), וְ'שַׁעַר יִי' (שם קיח,ב). וְהַחֲכָמִים קָרָאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מִשָּׁל לַטּוֹבָה זֹה הַמְּזַמֵּן לַצְּדִיקִים 'סַעֲוָדָה', וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מָקוֹם 'הָעוֹלָם הַבָּא'.

ה הַנִּקְמָה שְׂאִין נִקְמָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה – שֶׁתִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכָּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שְׁנֹאמַר: "הַכֶּרֶת תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עוֹנָה כֶּה" (במדבר טו,א). וְזֶה הַאֲבָדָן הוּא שְׁקוּרִין אוֹתָהּ הַנִּבְיָאִים דֶּרֶךְ מִשָּׁל "בְּאֵר שַׁחַת" (תהילים נה,כד), וְ"אֲבָדוֹן" (שם פח,כ; ועוד), וְ"תַפְתָּח" (ישעיה לל,א), וְ"עֲלוּקָה" (משלי לו,טו), וְכָל לְשׁוֹן פְּלִיָּה וְהַשְּׁתַּחֲתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלִיָּה שְׂאִין אַחֲרֶיהָ תִּקְוָמָה לַעֲוֹלָם, וְהַהֲפָסֵד שְׂאִינוֹ חוֹזֵר לַעֲוֹלָם.

ו1 שְׂמָא תַקֵּל בְּעִינֶיךָ טוֹבָה זֹה, וְתִדְמָה שְׂאִין שֶׁכֵּר הַמִּצְוֹת וְהַיּוֹת הָאָדָם שֶׁלֶם בְּדָרְכֵי הָאֻמַּת אֲלֵא לְהִיּוֹתוֹ אוֹכֵל וְשׁוֹתָה מַאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וְבוֹעֵל צוּרוֹת נְאוֹת, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וְרַקְמָה, וְשׁוֹכֵן בְּאֶהְלֵי שֵׁן, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי כֶסֶף וְזָהָב, וְדְבָרִים הַדּוּמִים לָאלוֹ, כִּמוֹ שֶׁמְדַמִּין אֵלוֹ הָעַרְבִיִים הַטְּפָשִׁים הָאִילִים הַשְּׁטוּפִים בָּמָה –

ז2 אֲבָל הַחֲכָמִים וּבִעֲלֵי דַעַה יַדְעוּ שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאלוֹ דְּבָרֵי הַבָּא וְהַכָּל הֵן, וְאֵין בָּהֶם תּוֹחֵלֶת, וְאֵינָה טוֹבָה גְּדוֹלָה אֲצִלָּנוּ בַּעֲוֹלָם הַזֶּה אֲלֵא מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ בַּעֲלֵי גּוּף וְגוּיָה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאלוֹ – צָרִיכֵי הַגּוּף הֵן, וְאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְאָוָה לָהֶן וּמִחַמְדָּתָן אֲלֵא מִפְּנֵי צָרָה הַגּוּף, כְּדִי שִׁימְצָא חֲפָצוֹ וְיַעֲמֹד עַל בְּרִיּוֹ; וּבִזְמַן שְׂאִין שֵׁם גּוּף – נִמְצָאוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאלוֹ בְּטָלִין.

ז3 הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁתַּהִיָּה בֶּה הַנֶּפֶשׁ בַּעֲוֹלָם הַבָּא – אֵין שֵׁם דְּמִיוֹן, וְלֹא דְמוּת הַנִּבְיָאִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְתָּחוּ אוֹתָהּ בְּדִמּוּן. הוּא שִׁישְׁעִיָּהוּ אוֹמֵר: "עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זֹלַתְךָ יַעֲשֶׂה לְמַחֲפָה לוֹ" (ישעיה א,טו). כְּלוּמָר: הַטּוֹבָה שֶׁלֹּא רָאָתָה אוֹתָהּ עֵין נִבְיָא, אֲלֵא עָשָׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים לְאָדָם שִׁמְחָה לוֹ. אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל הַנִּבְיָאִים כָּלָן לֹא נִתְּבָאוּ אֲלֵא לִימוֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא – "עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זֹלַתְךָ".

ח זֶה שְׁקָרָאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים 'הָעוֹלָם הַבָּא' – לֹא מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מִצּוּי עִתָּה, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבַד וְאַחַר כִּךָּ יִבּוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם; אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֲלֵא הָרִי הוּא מִצּוּי וְעוֹמֵד, שְׁנֹאמַר: "מֵהָ רֵב טוֹבָה אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִּיאֲיָךְ" (תהילים לא,ב), וְלֹא קָרָאוּהוּ 'הָעוֹלָם הַבָּא', אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָן הַחַיִּים בָּאִין לוֹ לְאָדָם אַחַר חַיִּי הָעוֹלָם הַזֶּה שְׂאִינוֹ קִמְיִין בּוֹ בַּגּוּף וּנֶפֶשׁ, וְזֶה הוּא הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם בְּרָאשׁוֹנָה.

פרק תשיעי

א1 מֵאַחַר שְׁנוּדַע שְׂמַתָּן שֶׁכָּרֵן שְׁלִמְצוּתוֹ, וְהַטּוֹבָה שֶׁנִּזְכָּה לָהּ אִם שְׁמָרְנוּ דֶּרֶךְ יִי הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, הִיא חַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאמַר: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים" (דברים כב,י), וְהַקְּמָה שְׁנוֹקְמִין מִן ה